

**ПРОЄКТ**

**ВИСНОВОК**

**на проєкт Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів захисту дітей і забезпечення їхнього права на сімейне виховання (реєстр. № [15438](#)) та проєкт Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення організаційно-правових умов діяльності органів і служб у справах дітей (реєстр. № [15438-1](#))**

Комітет Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики розглянув на своєму засіданні 19 серпня 2026 року (протокол № \_\_\_\_\_) проєкт Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів захисту дітей і забезпечення їхнього права на сімейне виховання (реєстр. № [15438](#) від 22.07.2026), поданий Кабінетом Міністрів України, та проєкт Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення організаційно-правових умов діяльності органів і служб у справах дітей (реєстр. № [15438-1](#) від 05.08.2026), поданий народним депутатом України Сушком П.М. та іншими народними депутатами України.

Як зазначено у пояснювальній записці до законопроєкту за реєстр. № [15438](#) необхідність прийняття зазначеного проєкту Закону обумовлена потребою комплексного оновлення правового регулювання у сфері захисту прав дітей, забезпечення їх найкращих інтересів, розвитку сімейних форм виховання, удосконалення діяльності органів опіки та піклування, служб у справах дітей, а також приведення відповідних механізмів у відповідність до сучасних європейських підходів і міжнародних зобов'язань України.

Законопроєктом за реєстр. № [15438](#) пропонується внести зміни до 3 кодексів та 15 законів України, якими:

1) передбачається розмежування на центральному та регіональному рівнях повноважень з формування, реалізації державної політики у сфері охорони дитинства та контролю за дотриманням прав дітей та конкретизується система органів і служб у справах дітей, спеціальних установ та закладів, які здійснюють соціальний захист дітей, захист прав дитини і профілактику правопорушень;

2) визначаються повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства під час

надання соціальних послуг і соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей, та його територіальних органів;

3) конкретизуються повноваження служб у справах дітей органів місцевого самоврядування з переглядом нормативів штатної чисельності їх працівників; встановлюються вимоги до матеріально-технічного забезпечення служб у справах дітей; передбачається цілодобове оперативне реагування, у тому числі в нічний час, вихідні, святкові та неробочі дні, на повідомлення про залишення дитини без батьківського піклування або про безпосередню загрозу життю чи здоров'ю дитини; забезпечується отримання службами звернень та повідомлень про дітей, які потребують допомоги, у тому числі за допомогою інформаційних систем та доступ до інформації про стан здоров'я дітей у разі потреби у захисті їхніх прав;

4) передбачається розмежування власних і делегованих повноважень виконавчих органів міських, селищних, сільських рад щодо провадження діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини;

5) закріплюється на рівні закону функціонування центрів захисту дитини як міждисциплінарних спеціалізованих закладів / структурних підрозділів інших закладів, що створюється для проведення окремих слідчих (процесуальних) дій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України, в дружньому до дитини середовищі та в умовах, які мінімізують наслідки її травматизації, а також надання комплексної соціальної, психологічної, правничої, домедичної та інших видів допомоги і послуг дітям, які є учасниками кримінального провадження;

6) пропонується запровадження системи безперервного професійного розвитку працівників служб у справах дітей.

7) вносяться комплексні зміни щодо захисту права дитини на належне сімейне виховання та безпеку:

- виключається норма щодо права батьків залишати дитину у пологовому будинку або в іншому закладі охорони здоров'я, якщо вона має істотні вади фізичного і (або) психічного розвитку, за наявності інших обставин, що мають істотне значення, а також передбачається обов'язок забезпечення міжвідомчої взаємодії між відповідними закладами охорони здоров'я та органами опіки та піклування щодо організації соціального захисту дитини, яку мають намір залишити або залишили батьки, та за можливості – соціальної підтримки сім'ї такої дитини;

- надається право батькам за своїм бажанням визначати особу, яка буде виконувати повноваження законного представника дитини у разі їх смерті або на період визнання недієздатними за наявності засвідченої нотаріусом згоди такої особи із внесенням відомостей про неї до актового запису про народження дитини;

- конкретизуються обов'язки батьків щодо піклування над своїми дітьми;

- вдосконалюється нормативно-правове регулювання права батьків на визначення повноважень осіб, яким вони передають свою дитину на тимчасове виховання на тривалий період;

- пропонується віднесення виключно до повноважень суду прийняття рішень у сімейних спорах стосовно прізвища, імені дитини, місця її проживання, участі батьків у вихованні дитини;

- переглядаються підстави для позбавлення осіб батьківських прав та правових наслідків окресленого заходу впливу; визначаються умови, за яких суд, здійснюючи перевірку змін поведінки особи, позбавленої батьківських прав, та обставин, що були підставою для такого позбавлення; змінюються підходи до процедури відібрання дитини у батьків без позбавлення батьківських прав; конкретизуються на рівні закону підстави набуття дітьми статусу позбавлених батьківського піклування;

- пропонується вдосконалення механізмів реалізації права дитини на врахування її думки при вирішенні питань, що стосуються її життя;

- пропонується унормування на рівні законодавства функціонування єдиної інформаційної системи «Діти»;

- забезпечується узгодженість норм законодавства при наданні медичної допомоги неповнолітнім пацієнтам, зміцнення гарантій малолітніх пацієнтів на отримання своєчасної медичної допомоги;

- вдосконалюються механізми виявлення випадків залишення дітей без батьківського піклування;

- унормовується порядок влаштування дітей в умови проживання, наближені до сімейних, а також забезпечується закріплення в законодавстві норм щодо тимчасовості влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на цілодобове перебування до закладів, виключно на строк, який необхідний для створення в територіальній громаді прийомної сім'ї або організації умов проживання, наближених до сімейних, але не більше ніж на шість місяців;

- пропонується визначити базовою соціальною послугою реалізацію корекційних програм для батьків дитини з метою зміни насильницької поведінки, формування неагресивної моделі поведінки та відповідального ставлення до виконання батьківських обов'язків, що сприятиме її розвитку на місцевому рівні;

8) пропонуються комплексні зміни щодо розвитку сімейних форм виховання та усиновлення:

- змінюються підходи до таємниці усиновлення, які мають на меті реалізацію права дитини на інформацію про своє походження та збереження конфіденційності інформації про усиновлення від сторонніх осіб; законодавчо закріплюються права братів і сестер, які були роз'єднані при усиновленні, підтримувати стосунки та спілкуватися;

- здійснюється перегляд обставин, за яких особи не можуть бути усиновлювачами; переглядається перелік осіб, які мають переважне право на усиновлення дитини, осіб, які можуть надавати згоду на усиновлення дитини; врегульовується порядок усиновлення дітей громадянами України, які проживають за межами України, та громадянами України, які мають множинне громадянство (підданство); збільшується вік дітей, які можуть бути усиновлені іноземцями;

- удосконалюється законодавство щодо обліку дітей, які можуть бути усиновлені, осіб, які бажають усиновити дитину; запроваджується механізм підтримки сімей усиновлювачів та конкретизуються суб'єкти нагляду за дотриманням прав дітей, які усиновлені і проживають в Україні;

- визначається кількість дітей, які можуть бути влаштовані під опіку/піклування фізичної особи та вводиться заборона опікунам, піклувальникам передавати дитину на виховання іншим фізичним та юридичним особам без дозволу органу опіки та піклування; запроваджується обов'язковість вимог щодо соціального супроводу для сімей опікунів та піклувальників на постійній основі, а не лише протягом першого та останнього року перебування дитини в сім'ї опікуна/піклувальника;

- з 2027 року пропонується припинити утворення дитячих будинків сімейного типу (сьогодні влаштовується до 10 дітей) та утворювати виключно прийомні сім'ї із кількістю дітей до 8 (на сьогодні 4 дитини); пропонується передбачити, що дитячі будинки сімейного типу, утворені до 2027 року, матимуть право продовжувати функціонування;

- запроваджується утворення спеціалізованих прийомних сімей з метою створення умов для зростання в сімейному оточенні дітей, які потребують особливих умов проживання чи догляду та помічника прийомних батьків; передбачається надання прийомним сім'ям, в яких виховується п'ять і більше прийомних дітей, спеціалізованим прийомним сім'ям на період їх функціонування обладнаного індивідуального житлового будинку або квартири; вдосконалюється підхід до влаштування дітей в прийомні сім'ї;

- встановлюється обов'язковість фінансування оплати послуг із здійснення патронату над дитиною та виплати соціальної допомоги на утримання дитини в сім'ї патронатного вихователя за рахунок коштів державного бюджету, а також передбачається оплата послуг патронату над дитиною за кошти місцевих бюджетів у разі влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя, яка проживає в іншій територіальній громаді, ніж територіальна громада за місцем проживання (перебування) дитини;

- передбачається, що строк перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя може перевищувати шість місяців, коли на розгляді суду перебуває справа про позбавлення батьків дитини батьківських прав, або розпочато процедуру усиновлення дитини, влаштування її під опіку, піклування, в прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу;

9) змінюються підходи щодо визначення розміру допомоги на дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування (на сьогодні 2,5 розміру прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, а на дітей з інвалідністю – 3,5 розміру прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку) та визначення її із застосуванням базової величини (3,5 для дітей віком до 6 років, 4,5 розміру базової величини для дітей віком від 6 до 18 років, для дітей з інвалідністю: 5,5 розміру базової величини для дитини віком до 6 років та 6,5 розміру базової величини для дитини віком від 6 до 18 років); розмір базової величини як одиниці для обрахунку розмірів державних допомог має встановлюватися законом про Державний бюджет України на відповідний рік;

10) встановлюється новий вид допомоги на дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, а саме одноразова виплата при встановленні опіки чи піклування над дитиною, влаштуванні в дитячий будинок сімейного типу, прийомну сім'ю у розмірі 8 базових величин;

11) пропонується перерахувати призначені дитині (дитині з інвалідністю) пенсію у зв'язку з втратою годувальника та аліменти, які виплачуються в повному обсязі, на її особистий строковий депозитний рахунок у державному банку, що відкривається в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Такі кошти можуть використовуватися дитиною після досягнення нею вісімнадцятирічного віку;

12) пропонується вдосконалити механізми загальнообов'язкового державного соціального страхування для батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу та прийомних батьків, що забезпечить захист прав окреслених осіб при досягненні пенсійного віку.

Як зазначено у пояснювальній записці до законопроекту № [15438-1](#) проєкт Закону має на меті удосконалити діяльність органів і служб у справах дітей, посилити координацію їх дій на центральному рівні та ефективність дій в інтересах дітей на місцевому рівні для забезпечення права кожної дитини на зростання в безпечному середовищі.

Законопроектом за реєстр. № [15438-1](#) пропонується внести зміни до:

- Сімейного кодексу України щодо приведення норм Кодексу у відповідність до нового розподілу повноважень у сфері захисту прав дітей, пов'язаного із децентралізацією влади;

- Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» щодо законодавчого визначення нових типів закладів для дітей;

- законів України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» щодо розподілу повноважень у сфері захисту дітей, пов'язаного із децентралізацією влади;

- Закону України «Про прокуратуру» щодо визначення спеціалізації прокурорів;

- Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» щодо підвищення розмірів соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Міністерство фінансів України у своїх висновках до законопроектів зазначило, що їх реалізація впливатиме на видаткову частину державного бюджету.

Реалізація законопроекту за реєстр. № [15438](#) щорічно потребуватиме виділення з державного бюджету майже 15,0 млрд грн, із яких додатково 6,7 млрд гривень. Питання фінансового забезпечення реалізації акта буде вирішено в установленому порядку під час формування показників проєкту Державного бюджету України на 2027 рік.

Для реалізації законопроекту за реєстр. № [15438-1](#) додаткова потреба в коштах на 2026 рік становить 2,4 млрд грн (4 місяці), а на 2027 рік – 5,6 млрд гривень.

Міністерство соціальної політики України висловило до законопроекту за реєстр. № [15438-1](#) низку зауважень, зокрема:

- запропоновані законопроектом зміни до статті 143 Сімейного кодексу України не забезпечують комплексного врегулювання ситуацій, коли батьки не

забирають новонароджену дитину із закладу охорони здоров'я. Законопроект залишає невирішеною правову прогалину, за якої дитина може бути фактично покинута батьками одразу після народження, однак протягом тривалого часу не мати можливості бути усиновленою через відсутність їхньої згоди та необхідність очікування виникнення інших передбачених Кодексом підстав для усиновлення без такої згоди;

- пропозиція щодо збільшення розміру державної допомоги на дітей над якими встановлено опіку чи піклування, з урахуванням прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, не враховує загального напрямку реформування підходів до застосування прожиткового мінімуму та запровадження базових величин для встановлення соціальних виплат;

- запропоноване в статті 9 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» визначення одним із основних завдань центрів медико-соціальної реабілітації дітей «корекції особливостей розвитку дитини» не відповідає сучасному правозахисному підходу до питань встановлення інвалідності та розвитку дитини;

- пропозиція виключити з Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» термінів «дитина –сирота» та «дитина, позбавлена батьківського піклування» вбачається нелогічною з огляду на те, що саме зазначений Закон визначає правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Окрім того, термін «діти, позбавлені батьківського піклування» міститься в Законі України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», до якого зміни не передбачені;

- запропоновані зміни до статті 8 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» не враховують становище осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які до досягнення повноліття перебували під опікою чи піклуванням та після досягнення 18 років продовжують здобувати повну загальну середню освіту;

- виключення норми щодо здійснення центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізацію державної політики у сфері соціальної політики, координації діяльності місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та надавачів соціальних послуг щодо реалізації державної політики у сфері надання соціальних послуг дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, сім'ям з дітьми, дітям з інвалідністю є недоцільним, оскільки така координація необхідна для забезпечення узгодженої реалізації державної соціальної політики;

- виключення із переліку органів опіки та піклування виконавчих комітетів районних у містах рад не враховує особливостей організації місцевого самоврядування у великих містах із районним поділом;

- законопроект не забезпечує комплексного врегулювання організаційних, процедурних та ресурсних питань, від яких безпосередньо залежить спроможність системи захисту прав дітей виконувати покладені на неї завдання.

Офіс Генерального прокурора висловив щодо законопроектів низку зауважень та надав відповідні пропозиції.

Щодо законопроекту за реєстр. № 15438:

- для забезпечення повноважень прокурора у сфері охорони дитинства у провадженнях, у яких неповнолітню особу залучено до провадження як потерпілого або в яких вона є особою, права та інтереси якої порушено чи може бути порушено внаслідок вчинення кримінального правопорушення, та щодо неповнолітньої особи пропонується Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» доповнити статтею 6<sup>1</sup> «Спеціалізовані (ювенальні) прокурори» та викласти її в такій редакції:

«У кримінальному провадженні за участю неповнолітніх та під час здійснення інших повноважень, визначених законом, пов'язаних з дотриманням прав дитини, спеціалізований (ювенальний) прокурор має право вимагати від юридичних осіб, незалежно від організаційно-правової форми, їх службових та посадових осіб вжиття заходів, спрямованих на протидію злочинності та правопорушенням у сфері дотримання прав дитини та притягнення винних осіб до відповідальності відповідно до закону.

Із цією метою та з урахуванням повноважень, визначених Законом України «Про прокуратуру», спеціалізований (ювенальний) прокурор має право знайомитись з матеріалами, документами, отримувати за письмовим запитом їх копії, а також інформацію, що стосується дітей та сфери охорони дитинства, усні або письмові пояснення.

Невиконання законних вимог прокурора, у тому числі спеціалізованого (ювенального) прокурора, має наслідком відповідальність, передбачену законом.»;

- в зв'язку з пропозицією законопроекту запровадити додатковий інституційний механізм забезпечення прав дитини у кримінальному провадженні, а саме, створення Центрів захисту дитини метою діяльності якого є забезпечення дружнього до дитини, яка є учасником кримінального провадження, середовища під час проведення слідчих (процесуальних) дій та отримання дитиною комплексної соціальної, психологічної, правничої, домедичної допомоги, пропонується також внести відповідні зміни до статті 226 Кримінального процесуального кодексу України. Крім того пропонується внести зміни до статей 291 та 372 Кримінального процесуального кодексу України щодо визначення обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх;

- поза увагою залишилися діти, які залишилися без батьківського піклування або потребують влаштування через неможливість залишення у родинному середовищі та потрапили у конфлікт із законом, для яких наразі відсутнє нормативно-правове врегулювання питання щодо їх влаштування до сімейних форм виховання;

- з метою вдосконалення механізмів захисту прав дитини у кримінальному провадженні, зокрема щодо реагування на встановлення факту залишення неповнолітнього учасника кримінального провадження без нагляду батьків, опікунів або піклувальників, або у разі потреби його влаштування через неможливість залишення у родинному середовищі, а також з метою врегулювання

особливостей забезпечення належного нагляду за підозрюваним чи обвинуваченим неповнолітнім, необхідно внести відповідні зміни до КПК України;

- пропонується внести зміни до статті 24<sup>2</sup> та статті 39 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», а саме передбачити право правоохоронних органів та органів прокуратури на отримання інформації про стан здоров'я дитини та надання службам у справах дітей, правоохоронним органам та органам прокуратури доступу до відомостей, що містяться в електронній системі охорони здоров'я, про малолітніх, неповнолітніх пацієнтів;

- є недоцільними зміни до статі 165 Сімейного кодексу України щодо виключення права прокурора на звернення до суду з позовами про позбавлення батьківських прав.

Щодо законопроекту за реєстр. № [15438-1](#).

Офіс Генерального прокурора в цілому погоджується із запропонованими законопроектом за реєстр. № [15438-1](#) змінами, внесення яких сприятиме дотриманню прав дітей.

Разом з тим звертає увагу, що цим законопроектом не враховано, що 05.08.2026 набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Державної служби України у справах дітей» від 30.08.2022 № 2541-IX.

У зв'язку з цим деякі запропоновані зміни втратили свою актуальність, оскільки вони повністю або частково вже змінені Законом № 2541-IX. Зокрема, це стосується приписів статті 216 Сімейного кодексу України, статей 9, 11<sup>1</sup>, 14, 16 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», статей 10, 11, 13, 14, 16, 17 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

Дослідницька служба Верховної Ради України висловила низку зауважень і пропозицій до законопроектів.

Щодо законопроекту за реєстр. № [15438](#):

- положення нової статті 150<sup>1</sup> Сімейного кодексу України щодо запровадження механізму визначення батьками особи, яка у разі смерті батьків або на період визнання їх недієздатними може бути призначена законним представником дитини потребують додаткового узгодження з нормами цивільного законодавства щодо встановлення опіки та призначення опікуна. Зокрема, відповідно до статей 60, 61, 63 Цивільного кодексу України опікуна призначає суд або орган опіки та піклування, а не батьки, у зв'язку з чим доцільно чіткіше визначити правову природу волевиявлення батьків щодо кандидатури майбутнього опікуна, статус такої особи, а також те, чи є таке волевиявлення обов'язковим для врахування компетентним органом під час вирішення питання про призначення опікуна, чи лише одним із чинників, що підлягають оцінці поряд з іншими обставинами справи;

- запропонований статтею 151 Сімейного кодексу України (у редакції законопроекту за реєстр № [15438](#)) механізм передачі дитини на тимчасове

виховання шляхом укладення посвідченого нотаріусом договору між батьками та відповідною фізичною особою, за яким батьки на визначений строк надають такій особі окремі повноваження щодо виховання, захисту прав та інтересів дитини потребує додаткового узгодження з положеннями цивільного та процесуального законодавства щодо законного представництва дітей, оскільки не є достатньо визначеним, чи наділяє договір про передачу дитини на тимчасове виховання відповідну особу статусом законного представника, та чи може бути наявність такого договору самостійною юридичною підставою для здійснення особою представництва інтересів дитини у відносинах з органами державної влади, судами та іншими суб'єктами;

- законопроект потребує доопрацювання у контексті визначення терміна «спеціалізована прийомна сім'я» та порядку функціонування спеціалізованих прийомних сімей, а також щодо визначення правового статусу (прав, обов'язків та відповідальності) помічника прийомних батьків. Крім того, варто передбачити додаткові гарантії забезпечення найкращих інтересів дитини під час її влаштування до таких сімей, зокрема врахування індивідуальних потреб дитини, забезпечення безперервності її догляду та здійснення належного державного контролю за дотриманням її прав.

Щодо законопроекту за реєстр. № [15438-1](#):

- пропонована законопроектом редакція статті 143 Сімейного кодексу України визначає обов'язки батьків та право родичів забрати дитину, однак не встановлює подальшого правового механізму у разі, якщо дитину не забрали зазначені особи. Зокрема, не передбачено: порядок повідомлення органу опіки та піклування, якщо дитину не забрали з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я батьки або баба, дід, інші родичі; процедуру з'ясування причин залишення дитини; механізмів тимчасового влаштування дитини, її повернення батькам, а також подальшого надання дитині статусу дитини, позбавленої батьківського піклування; звернення органу опіки та піклування до суду про стягнення з батьків аліментів на утримання дитини та подальшого влаштування дитини;

- запропонована редакція статті 216 Сімейного кодексу України за змістом відповідає чинній, однак є менш вдалою з точки зору юридичної визначеності. Заміна загального формулювання «передання на виховання в сім'ї громадян України, іноземців» конкретним переліком «прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу» може звужити сферу дії заборони щодо інших форм сімейного влаштування дітей. У зв'язку з цим доцільніше зберегти чинне формулювання або передбачити узагальнену вказівку на всі форми сімейного влаштування дітей, визначені законодавством;

- запропонована фіксація допомоги у розмірі 7,0 прожиткових мінімумів, а для дітей з інвалідністю – 10,0 прожиткових мінімумів потребує належного фінансово-економічного обґрунтування та визначення джерел покриття відповідних видатків.

Асоціація міст України висловила щодо законопроекту за реєстр. № [15438](#) низку зауважень і пропозицій, зокрема пропонується:

- доповнити підстави для продовження терміну перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя (більше 6 місяців) наступною підставою:

«неможливості повернення дитини до батьків/законних представників чи місця постійного влаштування у зв'язку з перебуванням (проживанням) останніх на території активних бойових дій чи тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях України, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Мінрозвитку, для яких не визначено дату завершення бойових дій або тимчасової окупації» (зміни до статті 252 Сімейного кодексу України)»;

- вилучити з статті 256 Сімейного кодексу України норму щодо оплати послуг із здійснення патронату над дитиною за рахунок коштів місцевого бюджету територіальної громади за місцем проживання (перебування) дитини у разі влаштування дитини до сім'ї патронатного вихователя, яка проживає в іншій територіальній громаді, ніж територіальна громада за місцем проживання (перебування) дитини як таку, що суперечить нормам Бюджетного кодексу України;

- повноваження щодо цілодобового реагування, оперативного реагування на повідомлення про безпосередню загрозу життю чи здоров'ю дитини, у тому числі вночі, у вихідні та святкові дні покласти на Національну поліцію України, а не на працівників служб у справах дітей, як це передбачено законопроектом;

- передбачити відповідальність керівника виконавчого органу міської, сільської, селищної ради за неподання органом опіки та піклування документів, передбачених частиною третьою статті 314<sup>6</sup> Цивільного процесуального кодексу України у визначений судом строк без поважних причин, а не голову органу опіки та піклування, як це передбачено законопроектом, та зменшити розмір штрафу;

- виключити норми щодо встановлення штатної чисельності служб у справах дітей як такі, що «посягають на власні повноваження органів місцевого самоврядування»;

- розробити дієві правові інструменти збереження та приведення житла дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до належного стану, які б передбачали механізм відшкодування витрат за рахунок осіб, які проживали у зазначеному житлі або здійснювали управління ним і допустили його неналежне утримання а також розробити інструменти збереження та погашення заборгованості за житлово-комунальні послуги, які б передбачали погашення такої заборгованості особами, з вини яких вона виникла.

Крім того, на думку Асоціації міст України вимоги законопроекту щодо компетентності працівників служб у справах дітей порушують норми Конституції України та Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», зокрема щодо рівних можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності. Вбачається ризик унеможливлення заміщення посад, які потребують наявності освіти у сфері психології, через суттєвий брак відповідних кадрів на місцевому рівні.

Громадська спілка «Українська мережа за права дитини» надала наступні пропозиції і зауваження до законопроекту.

Щодо законопроекту за реєстр. № [15438](#).

Українська мережа за права дитини підтримує концепцію законопроекту за реєстр. № [15438](#) та його спрямованість на вдосконалення механізмів захисту дітей, розвиток сімейних форм виховання, посилення діяльності служб у справах

дітей, підтримку сімей з дітьми та реалізацію Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на 2024–2028 роки. Водночас, на думку Громадської спілки, аналіз законопроекту свідчить, що окремі його положення потребують доопрацювання для забезпечення їх узгодженості із чинним законодавством, правової визначеності та ефективної практичної реалізації.

Так, зокрема, запропоновані законопроектом за реєстр. № 1 [15438](#) зміни щодо розвитку сімейних форм виховання потребують додаткового нормативного врегулювання. Зокрема, доцільно уточнити порядок застосування нових кількісних обмежень до вже існуючих форм опіки та піклування, перехідні механізми для функціонуючих дитячих будинків сімейного типу, критерії функціонування спеціалізованих прийомних сімей, правовий статус помічника прийомних батьків і батьків-вихователів, механізми забезпечення житлом прийомних сімей, зміст соціальної послуги тимчасового відпочинку та порядок тимчасового влаштування дітей до прийомної сім'ї.

Щодо законопроекту за реєстр. № [15438-1](#).

Українська мережа за права дитини загалом підтримує визначений альтернативним законопроектом курс на поліпшення кадрового забезпечення та діяльності органів і служб у справах дітей, посилення координації між суб'єктами системи на центральному рівні та підвищення ефективності їхньої роботи на місцевому рівні.

Водночас за результатами аналізу законопроекту № [15438-1](#) Громадська спілка не вбачає в ньому достатніх підстав для розгляду його як повноцінної альтернативи законопроекту № [15438](#). Запропоновані ним зміни не формують самостійної та комплексної нормативної моделі вирішення проблем, заявлених у пояснювальній записці, а за низкою ключових напрямів переважно відтворюють положення чинного законодавства або положення основного законопроекту.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини висловив щодо законопроектів низку зауважень.

Щодо законопроекту за реєстр. № [15438](#):

- запропонована новела щодо визначення батьками майбутнього законного представника дитини (стаття 150<sup>1</sup> Сімейного кодексу України) є доцільною, але потребує суттєвого доопрацювання процедури подання відповідних заяв;

- пропонується змінити до статті 237 Сімейного кодексу України імперативний порядок повернення дитини батькам чи родичам у разі скасування усиновлення є ризикованим, оскільки не зобов'язує враховувати якнайкращі інтереси дитини та перевіряти спроможність цих осіб забезпечити її виховання;

- запропоновані обмеження щодо граничної кількості дітей у сім'ях опікунів, піклувальників та прийомних батьків містять ознаки дискримінації за сімейною ознакою стосовно багатодітних родин (зміни до статей 243, 256<sup>3</sup> та 256<sup>7</sup> Сімейного кодексу України);

- з метою забезпечення принципу соціальної справедливості пропонується доповнити Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» змінами щодо продовження виплати державної допомоги на осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які перебували під опікою/піклуванням до досягнення ними повноліття, і після досягнення 18-

річного віку продовжують навчання у закладах загальної середньої, спеціальної, професійної та вищої освіти - до 23 років, або до дня завершення такого навчання. Та передбачити, що така допомога є власністю дитини;

- підтримується пропозиція законопроекту за реєстр. № 14523 щодо визначення штатної чисельності служб у справах дітей на рівні не менше трьох працівників, в тому числі для забезпечення цілодобового оперативного реагування на порушення прав дитини;

- нове визначення місця походження дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, несе значні ризики настання наслідків в майбутньому для дитини, зокрема в частині можливості постановки її на первинний облік за місцем походження, оскільки в такому випадку дитина фактично втрачає право отримати юридичну приналежність до останнього місця проживання її батьків.

Щодо законопроекту за реєстр. № [15438-1](#):

- нова стаття 5<sup>1</sup> Закону України «Про охорону дитинства» та нові редакції статей 13 та 14 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» використовують різні терміни - глобальна Єдина інформаційна система «Діти» та локальний «банк даних». Їхній понятійний апарат є тотожним, оскільки об'єктом інформаційного обліку в обох випадках виступають одні й ті самі суб'єкти. Проте тексти обох законів не містять жодної відсильної норми, яка б концептуально пов'язувала ці інформаційні системи. Оскільки законопроект № [15438-1](#) прямо не визначає «банки даних» невід'ємними функціональними підсистемами Єдиної інформаційної системи «Діти», на практиці це спровокує дублювання повноважень, штучне збільшення адміністративного навантаження на працівників служб у справах дітей та ведення паралельних реєстрів;

- вилучення визначень «дитина-сирота» та «діти, позбавлені батьківського піклування» зі Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» створює юридичний вакуум і руйнує нормативну архітектуру акта. Без прямих відсильних норм до Закону України «Про охорону дитинства» це порушує принцип правової визначеності та створює ризики для судової й правозастосовної практики. Для збереження цілісності законодавства у статті 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» необхідно чітко вказати, що ці терміни вживаються у значеннях, наведених у базовому законі;

- законопроект містить низку норм, які вже врегульовані Законом України № 2541-IX, тобто необхідність їх прийняття наразі втратила свою актуальність. Зокрема, до таких норм належать стаття 216 Сімейного кодексу України, статті 9, 11<sup>1</sup>, 14 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», стаття 1 Закону України «Про охорону дитинства», статті 10, 11, 13, 14, 17 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»

До законопроектів також висловили зауваження обласні військові адміністрації, громадські організації, Міжнародна благодійна організація «Благодійний фонд «СОС Дитячі Містечка».

Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України висловило до законопроектів низку зауважень.

Щодо законопроекту за реєстр. № [15438](#):

- законопроект в частині унормування Єдиної інформаційної системи «Діти» містить суттєві суперечності з вимогами законів про публічні електронні реєстри та про захист персональних даних. Зокрема, перелік реєстрових даних, обсяг персональних даних і порядок їх обробки помилково передаються на підзаконний рівень замість чіткого закріплення в законі. Крім того, у Сімейному кодексі України неналежно відображено використання цієї системи як практичного інструменту для обліку кандидатів в усиновлювачі;

- запровадження показників «базова соціальна допомога», «базова величина», «базова щомісячна виплата», які не мають чіткого порядку визначення, не дозволяє порахувати конкретний розмір державної допомоги, а також порушує загальну систему соціальних виплат на основі прожиткового мінімуму, створює ризики посилення невідповідності між встановленими Основним Законом України соціальними гарантіями і реальними механізмами їх забезпечення, що може негативно позначитися на практиці правозастосування;

- зі змісту нової статті 150<sup>1</sup> Сімейного кодексу України не вбачається чіткого визначення правового статусу особи, яку батьки визначають як майбутнього законного представника дитини. Зокрема, не визначено обсяг її прав та обов'язків щодо дитини, порядок здійснення нею представництва, межі відповідальності за неналежне виконання відповідних повноважень, механізм контролю за її діяльністю з боку органів опіки та піклування тощо;

- пропозиція законопроекту щодо запровадження нотаріально посвідченого договору для передачі дитини на тимчасове виховання та надання відповідній особі чи юридичній особі нових повноважень й обов'язків (нова редакція статті 151 Сімейного кодексу України), зокрема щодо представництва дитини в суді та повідомлення органів опіки, без внесення змін до Закону України «Про нотаріат» і процесуальних кодексів, а також неурегульованість умов передачі дитини юридичним особам ускладнять практичну реалізацію цих норм;

- положення нової редакції статті 170 Сімейного кодексу України щодо обов'язку органів опіки та піклування сприяти працевлаштуванню та лікуванню батьків мають декларативний характер і потребують кореспондуючих змін до суміжного законодавства. Крім того, окремі приписи цієї статті неузгоджені із запропонованими змінами до Цивільного процесуального кодексу України, зокрема щодо повноважень суду при відібранні дитини та процедури продовження строку такого відібрання;

- віднесення справ про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав до окремого провадження (нова глава 5<sup>1</sup> Цивільного процесуального кодексу України) є дискусійним, оскільки вирішення таких спорів передбачає дослідження доказів, обмеження прав та розгляд майнових вимог. Запропоновані стислі строки (відкриття провадження за 24 години, розгляд за 3 дні) викликають сумнів, адже вони не гарантують належного повідомлення учасників, залучення органів опіки та дослідження доказів. Юридичну невизначеність створюють неузгодженості щодо обов'язковості клопотання про влаштування дитини та ухвалення рішень про аліменти й соціальні послуги поза межами заявлених вимог.

Також потребує уточнення порядок подання та процесуальне значення звіту органу опіки про здійснені заходи;

- запропоноване зниження вікового цензу до 14 років для отримання медичної інформації без визначення особливого порядку її повідомлення створює ризики для психоемоційного стану неповнолітніх (зміни до Основ законодавства про охорону здоров'я). Розширене коло осіб, які отримують доступ до даних про стан здоров'я дитини, потребує чіткої диференціації обсягу цієї інформації залежно від їхнього правового статусу та мети звернення. Крім того, надання органу опіки повноважень долати відмову від медичного втручання вимагає зафіксувати граничні строки прийняття такого рішення безпосередньо в законі, аби уникнути затримок у наданні термінової допомоги;

- відповідно до змін до статті 1, нової статті 5<sup>1</sup>, статті 24 Закону України «Про охорону дитинства» пропонується врегулювати питання влаштування дітей, які залишилися без піклування батьків. Натомість у проекті не визначено, які саме категорії дітей охоплюються поняттям «діти, які залишилися без піклування батьків»;

- законодавче закріплення участі спеціалізованих (ювенальних) прокурорів сприятиме кращому захисту прав дитини, проте проект не визначає їхнього правового статусу та організаційних засад діяльності. Для усунення цієї прогалини доцільно передбачити в Законі України «Про прокуратуру» обов'язкову наявність відповідних посад та надати Генеральному прокурору повноваження встановлювати вимоги до таких прокурорів і порядок їхньої спеціалізації;

- запропоновані зміни до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» передбачають розширення підстав для відстрочки патронатним вихователям та їхнім помічникам з-поміж членів сім'ї. Проте обмеження цього права лише помічниками-родичами та використання терміну «грошове забезпечення» дискримінують помічників за договором і вихователів, які є фізичними особами - підприємцями, що порушує статтю 24 Конституції України. Крім того, визначення умов та строків відстрочки через постанови Уряду, а не через закони, суперечить вимогам статті 92 Конституції.

- запропоновані зміни до статті 16 Закону України «Про соціальні послуги» є дискусійними, оскільки відносять до базових соціальних послуг заходи, які не є класичною соціальною допомогою. Натомість такі корекційні та реабілітаційні програми належать до спеціальних заходів правового впливу, які вже врегульовані іншими законами, зокрема Законом «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Щодо законопроекту за реєстр. № [15438-1](#):

- уточнення в статті 10 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» видів установ виконання покарань для засуджених неповнолітніх не узгоджується з чинними приписами статей 1 та 17 цього Закону, в яких також згадується про спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби;

- запропонована у проекті редакція статті 11<sup>3</sup> Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» потребує додаткового

техніко-юридичного доопрацювання та узгодження з термінологією і положеннями Кримінального процесуального кодексу України;

- вбачаються дискусійними зміни до статті 1 Закону України «Про охорону дитинства», якими пропонується включити до поняття «діти, позбавлені батьківського піклування» також дітей, «які евакуйовані з територій можливих або активних воєнних (бойових) дій у примусовий спосіб без супроводу батьків, родичів, іншого законного представника», оскільки у цьому випадку такі діти підпадають під категорію дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах (через обставини воєнних дій), та, у зв'язку з цим, потребують відповідних заходів, передбачених статті 30<sup>1</sup> цього Закону, насамперед, спрямованих на возз'єднання дитини з сім'єю;

- зміни до Закону України «Про охорону дитинства» щодо запровадження Єдиної інформаційної системи «Діти» суперечить Закону України «Про публічні електронні реєстри», оскільки не містить обов'язкових засад функціонування реєстру та безпідставно делегує визначення складу персональних даних на підзаконний рівень;

- у зв'язку із змінами до Закону України «Про прокуратуру» щодо закріплення участі прокурорів, які мають відповідну кваліфікацію для роботи з дітьми (спеціалізованих ювенальних прокурорів) доцільно розглянути можливість передбачити безпосередньо у Законі України «Про прокуратуру» обов'язкову наявність у системі органів прокуратури посад спеціалізованих (ювенальних) прокурорів, із наданням Генеральному прокурору повноваження щодо визначення вимог до таких прокурорів, порядку їх спеціалізації та організації їх діяльності.

З урахуванням проведеного обговорення, Комітет рекомендує Верховній Раді України:

1) проєкт Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів захисту дітей і забезпечення їхнього права на сімейне виховання (реєстр. № [15438](#)), поданий Кабінетом Міністрів України \_\_\_\_\_;

2) проєкт Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення організаційно-правових умов діяльності органів і служб у справах дітей (реєстр. № [15438-1](#)), поданий народним депутатом України Сушком П.М. та іншими народними депутатами України \_\_\_\_\_.

Співдоповідачем з цього питання на пленарному засіданні Верховної Ради України визначено народного депутата України – голову підкомітету у справах сім'ї та дітей Комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики Скрипку Тетяну Василівну.

**Голова Комітету**

**Микита ПОТУРАЄВ**